

UVODNE NAPOMENE

(Jugoslavija i STO)

1. Ukidanje fizičkih barijera nametnutih sankcijama UN i očekivano regulisanje političko-pravnog statusa u sistemu UN, jeste prethodni i opšti uslov reintegracije SRJ u institucionalni poredak svetske privrede. Bez toga nije moguć trajniji tržišno održiv i socijalno prihvatljiv oporavak naše privrede.

S tim u vezi, neophodno je koncipirati i prilagoditi razvojnu i spolno-ekonomsku strategiju propisima i pravilima tri ključna, međusobno komplementarna i uslovljena, međunarodna institucionalna režima.

Prvo. Politika stabilizacije mora uvažiti kriterije MMF (uključiv SB, PK i BIS), koji, između ostalog, usmeravaju makroekonomske politike ka prilagođavanju javne potrošnje fiskalnom kapacitetu privrede, uz odgovarajuće sniženje poreskih stopa, ka liberalizaciji cena, zarada i uvoza, ka realnoj politici kursa i kamata, ka konsolidaciji bankarskog sistema i uspostavljanju finansijskih tržišta.

Drugo. Ekonomski i socijalni oporavak i dugoročnija razvojna politika uslovljeni su strukturnim i institucionalnim prilagođavanjima u skladu sa parametrima modela otvorene tržišne privrede, koji definiše, nadzire i sankcioniše sistem pravila, propisa, mehanizama i procedura pod jurisdikcijom Svetske trgovinske organizacije, u oblasti prometa industrijskih i poljoprivrednih roba, svih važnijih sektora usluga, stranih direktnih investicija i novih tehnologija.

Treće. Projekat Evropske unije, odnosno jedinstvenog unutrašnjeg tržišta utemeljen na tzv. četiri slobode (slobode kretanja roba, kapitala, ljudi i znanja) i prateće evropske politike (zaštita okoline, socijalna politika, zaštita potrošača ...), jeste u suštini kolektivni obrazac Evrope, koji preciznije i podsticajnije definiše uslove i način prilagođavanja zemalja članica, kao i asociranih zemalja i zemalja kandidata, u skladu sa novim globalnim i multilateralnim pravilima konkurencije. Za Jugoslaviju institucionalni poredak Evrope (EU) predodređuje administrativno, pravno, tehnološko i privredno-sistemske uređenje domaćeg prostora, a u mnogo čemu predstavlja strateški kišobran za celovito i ravnoopravno reintegrisanje Jugoslavije u novouspostavljeni poredak međunarodne zajednice.

2. Nakon nekoliko rundi multilateralnih trgovinskih pregovora u okviru GATT-a o sniženju i harmonizaciji carina, na Ministarskoj konferenciji u Marakešu (Maroko) 15. aprila 1994. godine usvojen je Finalni akt Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora, sa Sporazumom o osnivanju Svetske trgovinske organizacije i mreže sporazuma o regulisanju brojnih aspekata svetskog "trgovinskog sistema", u vidu aneksa.

Nekoliko bitnih momenata treba istaći u vezi sa osnivanjem STO:

• Za razliku od GATT-a, koji je funkcionisao kao međunarodni sporazum, STO je međunarodna organizacija sa statusom pravnog lica.

• STO predstavlja bazičnu instituciju univerzalnog trgovinskog sistema: a) obuhvata 90% robne razmene u svetu, b) u Urugvajskoj rundi MTP, u okviru koje je formirana STO, učestvovalo je 125 zemalja, za razliku od prve runde o osnivanju GATT-a kada su učestvovala svega 23 zemlje i c) pored trgovine industrijskih roba, STO u svetski "trgovinski sistem" integriše još i poljoprivredu, tekstil i odeću, usluge, strane direktne investicije od značaja za trgovinu, industrijsku i intelektualnu svojinu.

• STO vrši nadzor nad nacionalnim trgovinskim politikama, uspostavlja mehanizam zaštite pravila i propisa međunarodnog trgovinskog sistema, predstavlja forum za bilateralne (liste koncesija) i multilateralne pregovore. Uz to, za razliku od GATT-a, koji je usklađivao stavove sa međunarodnim finansijskim organizacijama o merama koje se uvode iz platno-bilansnih razloga, STO postaje deo usklađenog delovanja na planu uspostavljanja trgovinske, makroekonomske, privredno-sistemske (uključiv i privatizaciju) i razvojne discipline, u funkciji dalje globalizacije svetske privrede.

2. ~~U slobodnijoj i redukovanoj interpretaciji,~~ osnovni principi i postupci STO kao bazične institucije univerzalnog "trgovinskog sistema" su:

- status najpovlašćenije nacije,
- nacionalni tretman,
- mreža bilateralnih komercijalnih sporazuma o listama koncesija,
- sniženje i konsolidacija carinskih tarifa,
- tarifikacija necarinskih mera,
- unifikacija zaštitnih politika (antidamping, sporazum o samozaštiti...),
- načelo posebnog tretmana zemalja u razvoju.

~~Porcelano~~ Kada je reč o antidampingu, pošlo se od činjenice da je on sve više korišćen kao instrumenat spoljnotrgovinskog ograničenja, odnosno umesto zaštite od nelojalne konkurencije korišćen je u funkciji zaštite od nepoželjne inostrane konkurencije; Uspostavljena je disciplina u njegovom korišćenju: rigorozna procedura, precizno definisanje štete u domaćoj industriji, zaustavljanje pokrenute procedure ako je dampinška margina ispod 2% i kada je obim dampinškog uvoza ispod 3%.

Kada je reč o samozaštiti, uslovi kada se može preduzimati ova mera postoje kada je proizvod uvezen u zemlju (koja uvodi mere) u povećanim količinama, apsolutno ili relativno u odnosu na domaću proizvodnju, kada prouzrokuje ili može da prouzrokuje štetu domaćoj industriji, najduže u roku od četiri, odnosno osam godina; Mere samozaštite moraju da budu precizno kvantificirane.

3. ~~Industrijski proizvodi~~ ~~predviđeno je smanjenje uvoznih carina i povećanja broja "vezanih" carina, koje se mogu menjati po osnovi koncesija sa drugim segmentima; prosečne ponderisane carine biće smanjene sa 6,35% na 3,9%, u pet etapa, počev od 1995. godine; Učešće bescarinskog uvoza industrijskih proizvoda povećano je sa 20% na 43%, a u ukupnoj carinskoj tarifi učešće konsolidovanih carinskih stopa povećano je sa 78% na 99% kod razvijenih zemalja, a sa 21% na 73% kod zemalja u razvoju i sa 73% na 98% kod zemalja u tranziciji;~~

3.4. Najvažniji elementi sektorskih sporazuma u okviru Finalnog akta Urugvajске runde MTP su: ~~multifibre funkcionalni sporazum~~

2a. **Industrijski proizvodi.** Predviđeno je smanjenje uvoznih carina i povećanja broja "vezanih" carina, koje se mogu menjati po osnovi koncesija sa drugim segmentima; prosečne ponderisane carine biće smanjene sa 6,35% na 3,9%, u pet etapa, počev od 1995. godine; Učešće bescarinskog uvoza industrijskih proizvoda povećano je sa 20% na 43%, a u ukupnoj carinskoj tarifi učešće konsolidovanih carinskih stopa povećano je sa 78% na 99% kod razvijenih zemalja, a sa 21% na 73% kod zemalja u razvoju i sa 73% na 98% kod zemalja u tranziciji;

Poljoprivredni proizvodi. Tokom šest godina carine će biti smanjene u proseku za 36% u odnosu na baznu 1986-1988 godinu, sa tarififikacijom kvantitativnih ograničenja i smanjenjem u istom procentu, kao i obavezom vezivanja.

Tekstil i odeća. Sadašnji restriktivni sistem trgovanja ovim proizvodima u okviru Multifibre Agreement (1974.) treba da se integriše i prilagodi pravilima i propisima STO u roku od deset godina od dana stupanja na snagu STO.

Usluge. Međunarodna trgovina uslugama reguliše se uz primenu principa najpovlašćenije nacije, na pravu pristupa tržištu i nacionalnom tretmanu, s tim što se u sektorskim aneksima bliže uređuju režimi trgovanja za saobraćajne usluge, za finansijske usluge i telekomunikacije. Za zemlje u razvoju predviđen je proces njihovog osposobljavanja da u što kraćem roku preuzmu obaveze iz opšteg sporazuma o trgovini uslugama; Kada je reč o domaćem zakonodavstvu regulisano je preduzimanje hitnih mera samozaštite iz platnobilansnih razloga, kao i režim javnih nabavki.

~~Uspostavljanje pravila igre i discipline u trgovini pravima intelektualne svojine, pri čemu se ne poništavaju različite međunarodne regulative na tom planu putem posebnih konvencija; Težište ovog sporazuma nije na liberalizaciji nego na zaštiti određenih prava u oblasti industrijske i intelektualne svojine; U vezi sa tim, uvodi se princip najpovlašćenije nacije i nacionalnog tretmana, a takođe propisuju se standardi, obim i način korišćenja prava intelektualne svojine, zaštitnih znakova, geografskih oznaka, патената, šema integralnih kola, kontrola nekonkurentne prakse u zaključivanju licenci, mere na carini i dr.; Primena ovih pravila i propisa za zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji ostvariće se postupno u periodu od 11 godina.~~

Uslovi za strana ulaganja koji utiču na trgovinu. Sporazum u ovoj oblasti ima za cilj da ukloni prepreke za strane investicije i uspostavlja jednak tretman domaćeg i stranog ulagača i odnosi se samo na trgovine robama u okviru datog ulaganja; Utvrđena je ilustrativna lista mera koje su inkompatibilne sa principom nacionalnog tretmana, kao što su: da strani ulagač u svojoj proizvodnji koristi samo robu domaćeg porekla, da može da uveze samo onoliko koliko izveze, restrikcije u raspolaganju deviznim sredstvima, ograničavanje izvoza proizvoda nastalih iz stranih ulaganja;

~~Međunarodni trgovinski aspekti intelektualne svojine, pri čemu se ne poništavaju različite međunarodne regulative na tom planu putem posebnih konvencija; Težište ovog sporazuma nije na liberalizaciji nego na zaštiti određenih prava u oblasti industrijske i intelektualne svojine; U vezi sa tim, uvodi se princip najpovlašćenije nacije i nacionalnog tretmana, a takođe propisuju se standardi, obim i način korišćenja prava intelektualne svojine, zaštitnih znakova, geografskih oznaka, патената, šema integralnih kola, kontrola nekonkurentne prakse u zaključivanju licenci, mere na carini i dr.; Primena ovih pravila i propisa za zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji ostvariće se postupno u periodu od 11 godina.~~

Takve restriktivne mere članice STO dužne su da notifikuju u Komitetu Sporazuma o investicionim merama od značaja za trgovinu, te da ih otklo-
ne u roku od dve godine (razvijene zemlje) i u roku od pet godina (zemlje
u razvoju).

5. Sekretarijat GATT-a procenjuje da će ukupni efekat primene novih
pravila na godišnji rast svetskog GDP biti oko 510 milijardi USD, od čega
će 116 milijardi ostvariti zemlje u razvoju i zemlje u tranziciji.

6. Sporazum o osnivanju STO je otvoren i za zemlje koje nisu uče-
stvovale u Urugvajskoj rundi MTP, ali su nove zemlje koje pristupaju STO
dužne da retroaktivno ponude koncesije i preuzmu obaveze precizirane
na dan stupanja na snagu Sporazuma. Za Jugoslaviju to konkretno znači
da naša zemlja mora da prihvati Sporazum od momenta njegovog stupa-
nja na snagu za zemlje potpisnice, iz čega proizlaze dve osnovne implika-
cije: a) što je kasniji prijem i sporiji tok pregovora o pristupanju STO to se
više skraćuje period za prilagođavanje novim uslovima poslovanja, uz pri-
menu oštrijih skala liberalizacije i b) raste udeo proizvodne strukture for-
mirane u skladu sa uslovima poslovanja u režimu zatvorene privrede, koji
se mora poništiti prelaskom na liberalizovane uslove poslovanja, sa sra-
zmerno višim socijalnim, psihološkim i ekonomskim troškovima.

* *

*

7. Jugoslavija je de facto isključena iz GATT-a 16. juna 1993. godi-
ne, a istovremeno propušten je i rok da se do 1. januara 1996. godine
podnese zahtev za pristupanje u STO, polazeći od insistiranja na među-
narodno pravnom kontinuitetu Jugoslavije. Čak i pod pretpostavkom da se
od strane međunarodne zajednice prihvati princip kontinuiteta, Jugoslavija
će morati da uđe u složeni mehanizam bilateralnih pregovora o koncesija-
ma i obligacijama, što je u nadležnosti zemalja pregovarača, a ne STO.
To znači da naše eventualno oklevanje da se podnese zahtev za pristupa-
nje STO otežava pregovarački položaj i adaptibilnost jugoslovenske pri-
vrede.

Ono što je bitno jeste da u Memorandumu, kojeg Jugoslavija mora da
podnese pri pristupanju STO, treba obezbediti našu kvalifikaciju kao ze-
mlje u razvoju, što je u sistemu GATT-a bilo priznato, kako bi se steklo
pravo na produžene rokove, blaže prelazne režime i tehničku pomoć. To
implicira i pitanje uređenja odnosa u Federaciji, na principima koji su
kompatibilni sa STO, kao i preuređenje privredno-sistemske i ukupne za-
konske regulative u skladu sa STO.

Takođe, treba definisati dovoljno visok nivo konsolidovane carine,
kao startnu pregovaračku poziciju, koja bi pokrila predstojeću tarifkaciju

necarinskih prepreka, uvođenje ad hoc mera zaštite od spoljnjih i unutrašnjih poremećaja i šire okvire za vođenje trgovinske politike.

Nužnost hitnog preduzimanja aktivnosti za pristupanje Jugoslavije STO proizilazi iz nekoliko okolnosti:

- *Jugoslavija je tržište male apsorpcione snage, tako da je ekonomski neodrživa svaka orijentacija na samodovoljnost i autarhiju; To između ostalog potvrđuju podaci prema kojima je u 1990. robna razmena sa svetom iznosila 13 a BNP 28 milijardi USD, tako da je, sa razmenom u oblasti usluga, udeo spoljne trgovine u stvaranju BNP dostigao čak 55%; Skupa sa trgovinom Jugoslavije sa novim susedima, bivšim republikama prethodne Jugoslavije, taj udeo se penje čak na preko 70%;*

- *Početak 1996. godine izgledi za oporavak proizvodnje presudno zavise od povećanja izvoza s obzirom da su iscrpeni konjunkturalni impulsi rasta domaće tražnje, čak i ako se ne uzme u obzir tehnološko-strukturna komponenta; Izvoz zavisi od obezbeđenja obrtnih sredstava reda veličina 1,8 do 2,5 mlrd USD za pokretanje u proizvodnji, a protekom vremena srazmerno brže će rasti pritisak potreba za obezbeđenjem investicionih sredstava, jednostavno iz razloga što je stepen otpisanosti naše opreme u industriji krajem 1995. godine dostigao 76%;*

- *Spoljni dug od oko 7,5 mlrd USD i (devizni) dug prema starim deviznim štedišama od oko 4,0 mlrd USD (bez prispelih kamata), čije je regulisanje preduslov reaktiviranja štednje i depozitne funkcije banaka bez čega nema investicija niti priliva stranog kapitala, jednostavno ne dopušta trajniju i ozbiljniju orijentaciju Jugoslavije na bilateralno uređenje trgovinskih odnosa sa pojedinim zemljama (bilateralni kliring, bilateralna zona slobodne trgovine...) kao alternativu STO;*

- *Pri visokom nivou upućenosti Jugoslavije na svetsko tržište, koja će rasti sa povećanjem sadašnjeg nivoa industrijske proizvodnje (u 1995. 37% nivoa iz 1989.) na nivo pre raspada prethodne Jugoslavije, naši interesi kao male zemlje mogu biti zaštićeni isključivo u okviru multilateralnog sistema; Ekonomski snažnije zemlje svoje interese štite putem zaštitnih klauzula ugrađenih u poslovnim aranžmanima, posebno kada je reč o kapitalu i novim tehnologijama.*

Bez klauzule najpovlašćenije nacije, koja je jedan od temeljnih principa STO, Jugoslavija bi morala da primenjuje tzv. opštu tarifu koja je veća za oko 100% od prosečne konsolidovane tarife u sistemu STO.

* *

*

8. Institut ekonomskih nauka je tokom poslednjih sedam godina, uprkos sankcijama UN i raspadu prethodne Jugoslavije, značajan deo svog istraživačkog potencijala usmerio ka sistematskoj studijsko-analitičkoj obradi najvažnijih pitanja reaktiviranja triju ključnih, međusobno komplemen-

u oblasti međunarodne ekonomije, koji će obraditi najvažnija pitanja sektorskih prilagođavanja STO.

*Shodno ugovoru sa Saveznom vladom u toku je realizacija složenog istraživačkog programa "Efektivna zaštita i konkurentnost jugoslovenske privrede", koji obuhvata četiri faze. Završena je studija-separat prve faze koja obrađuje stepen efektivne zaštite po granama, korišćenjem softverskog paketa i modela Instituta ekonomskih nauka, a koji pokriva 47 pri-
vrednih grana.*

Beograd, 1996. god.

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA

Generalni direktor

Tomislav Popović